

DE BREINAALD AAN HET WERK
OVER HET AANLEREN VAN DE LETTER R

De breinaaldenkoker van mijn moeder heeft een nieuw leven gekregen. Op elke studiedag waarbij het aanleren van letters aan de orde komt ligt de koker op tafel te wachten op het moment van de grote truc. De truc bij het aanleren van de letter r.

De breinaalden gebruik ik om aan te kunnen tonen dat je geluid niet alleen kunt horen en voelen (lees-v-aardig, mei 2011), maar ook kunt *zien*. Altijd weer een leuke les. Maar niet mijn lesdoel. Mijn lesdoel is leerkrachten laten ervaren hoe ze hun leerlingen kunnen helpen bij het verklanken van de letters. Of nee, mijn lesdoel is leerkrachten kennis bij te brengen over de didactiek van het lezen. Of nee, mijn lesdoel is lol in leeslessen te brengen. Ach, wat is het toch moeilijk om je lesdoel scherp te formuleren. Maar dat terzijde.

Met een sterke startzin probeer ik de aandacht te trekken: Weten jullie dat je het geluid van een letter kunt *zien*? Dat gaan we nu ontdekken bij het aanleren van de letter r (lesdoel!).

Ondertussen open ik de koker en laat de breinaalden als mikadostokjes op de tafel vallen. Ik moet mezelf inhouden om niet te gaan vertellen over mijn moeder die zoveel truien voor ons maakte en hoe die kriebelden en krompen in de was. Zwijgend als een goochelaar pik ik er een dunne breinaald tussenuit en leg die over de rand van de tafel. Driekwart van de naald steekt uit. Ik leg mijn ene hand op het deel met de eindknop die op tafel ligt en geef met mijn andere hand een ferme zwieper op het andere uiteinde van de naald. De naald vliegt op en neer en vol verbazing roep ik: rrrrrr, heb je dat gezien? Met mijn wijsvinger doe ik de beweging na en houd ik de klank aan: rrrr.

Daarna begint de pret. Een nieuwsgierige cursist wil het ook eens proberen. Het is even zoeken naar de juiste afstand tussen het deel op en naast de tafelfrand: rrrr, het lukt! Dan volgen twee andere cursisten. Het wordt een duet. RrRrRr. Daarna maken we een muziekstuk voor drie naalden en dan een kwartet! Uiteindelijk speelt het hele orkest breinaaldmuziek. Einde les, roep ik dan en laat de breinaalden in de koker terugkeren.

Dit is de lol van leesles geven, doceer ik mijn cursisten. Na de breinaaldmuziek leer je ze het gebaar aan. Dat kan op dezelfde dag nog, maar net zo goed een dag later. Ze herinneren zich die breinaaldles heus nog wel. Het gebaar gaat aldus: De wijsvinger ver-

wijst naar de breinaald die je op en neer laat bewegen (gebaar), op en neer, net als het puntje van je tong (klank): r. Iedereen oefent het gebaar.

En nu willen jullie de letter nog zien. Ik bouw de spanning op. Letters hebben een zekere magie en die zet ik in. Kijk, zeg ik, ik schrijf de letter voor jullie op het bord: eerst een korte stok, dat is de poot van de tafel. Dan komt daarboven het boogje van de trillende breinaald, kijk maar. Ik teken het boogje erbij: r. We herhalen de vorm, maken het gebaar en zeggen de klank: de tafelpoot als korte stok, de breinaald als een boogje: r. Ten slotte wordt de letterkaart getoond, de vorm verwoord en nagevoeld.

Op een van die studiedagen kwam het gesprek op de uitspraak van de r. Wat te doen als een leerling of leerkracht een brouw-r heeft. Hoe maak je daar dan een tongpunt-r van? Ik wist het niet. Zelf had ik in mijn opleiding eindeloos tdttdtd moeten oefenen, maar het was mij nooit gelukt daar een mooie tongpunt-r van te maken. Maar een van de cursisten, een logopedist, wist raad.

Je moet met je tong doen wat je met die breinaald doet, zei ze. Je zet die breinaald op een bepaalde plek vast op de tafel en pas dan gaat hij ratelen bij een zwiep. Dat moet je ook met je tong doen. Zet je tong aan beide zijkanten maar vast tegen je bovenkiezen en laat daarna het puntje van je tong maar trillen... Ik probeerde het. En ja, voor het eerst van mijn leven rolde er een echte tongpunt-r uit mijn mond.

Een andere cursist vroeg of het niet gevaarlijk was met al die breinaalden in de klas. Het is maar waar en op welk moment je de pleisters wilt gebruiken, zei een ander: vooraf op de breinaald of achteraf op het kind?

